Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

UDK 81‘255:791=111=163.6
Janko Trupej
Jurklošter

STRATEGIJE ZA PODNASLOVNO PREVAJANJE PROFANOSTI V SLOVENŠČINO

Pričujoči prispevek na podlagi analize dvajsetih filmov obravnava strategije za podnaslovno prevajanje profanega jezika slovenščino. Obravnavani so vsi primeri profanosti v posameznem filmu; ugotovljeno je, v kolikšni meri je profanost v podnapisih ohranjena oz. kako pogosto nima ustreznice. Za prvo kategorijo je bil sestavljen glosar vseh profanih prevodnih rešitev, medtem ko so slednji primeri kategorizirani glede na uporabljeno strategijo za izogibanje profanosti: izpust, modulacija registra, substitucija z zamikom, radikalna sprememba pomena. Nadalje je obravnavano, v kolikšni meri profanost ni ohranjena iz objektivnih razlogov in kolikšen je delež cenzure, s pomočjo primerov pa so nato ponazorjene tudi nekatere glavne značilnosti slovenskih strategij za podnaslovno prevajanje profanosti.

Ključne besede: podnaslavljanje, profanost, prevajalske strategije, premiki, cenzura

Based on the analysis of twenty films, the article addresses strategies for translating profanities into Slovenian in subtitling. All examples of profanity in each film were examined. It was determined to what extent profanity was preserved in the subtitles and how often it had no equivalent. A glossary of all profane translations was made for the former category, while the latter examples were categorized according to the strategy for avoiding profanity that was used: deletion, modulation of register, substitution with a pronoun, radical change of meaning. Furthermore, it was determined how often profanity was not preserved for objective reasons and how often censorship occurred. Some main characteristics of Slovenian strategies for subtitling profane language are also illustrated with the help of examples.

Key words: subtitling, profanity, translation strategies, shifts, censorship

0 Uvod

Profano govorjenje je v *SSKJ* opredeljeno kot »nespodobno, neprimerno« govorjenje, torej lahko pod okrilje izraza *profanost* prištevamo vulgarizme, kletvice, psovke, žaljivke, blasfemijo, obscenost itd. Bernard Nežmah navaja, da uporabo profanosti nekateri dojemajo kot »znamenje človeške slabosti« (1997: 7), medtem ko Ruth Wajnryb žaljenje in psovanje označi za »simbolično verbalno nasilje« (2005: 194), ki pa lahko privede tudi do fizičnega nasilja (prav tam: 143; prim. Nežmah 1997: 81; Hughes 1998: 6).[1] Zaradi tovrstnih nazorov so literarna dela, ki vsebujejo profan diskurz, marsikdaj deležna neodobravanja in podvržena cenzuri (Hughes 1998: 3; Wajnryb 2005: 244). Prevodi niso izjema; prevajalci[2] so se skozi zgodovino pogosto odločali za »spreminjanje napisanega, če je grozilo, da bo izvirnik kje trčil

[1] Če na seznamu literature ni navedeno drugače, je tujejezične citate prevedel avtor prispevka.
[2] Moški spol je v celotnem besedilu uporabljen generično in se nanaša tako na moške kot na ženske.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

ob bralsko občutljivost« (Movrin 2010: 109).[3] To velja tudi za številne slovenske prevode (gl. npr. Onič 2003: 400; Zlatnar Moe 2004: 223; Čerče 2012: 189; Trupej 2014b: 94–103); v slovenskem prostoru se je tako od izobraženske kot od poljudne literature tradicionalno pričakovala visoka raven jezika (Hladnik 1983: 61).

Izogibanje potencialno nesprejemljivim prvinam jezika je značilno tudi za slovensko podnaslovno prevajanje: Dušanka Zabukovec (cit. v Fekonja 2012: 37), ki je do nedavnega vodila oddelek za prevajanje in lektoriranje na Televiziji Slovenija, navaja, da prevajalcev ni spodbujala k ohranjanju vsake nespodobne besede, saj naj bi nizka raven jezika motila gledalce, (samo)cenzura profanosti v podnapisih pa je bila ravno tako ugotovljena pri filmih, ki so izšli pri različnih komercialnih distributerjih (gl. Trupej 2014a: 41–48). V pričujočem prispevku zato na podlagi analize 20 filmov posnetih v angleškem jeziku obravnavamo vprašanje, kakšne strategije slovenski prevajalci podnapisov uporabljajo za izogibanje potencialno spornim prvinam izvirnega diskurza in katere prevodne rešitve so najpogosteje uporabljene za posamezne izraze oz. fraze, kadar je profanost v podnapisih ohranjena.[4] Pri analizi se opiramo na osnovne koncepte metodologije, ki jo je Kitty van Lueven-Zwart (1989, 1990) sicer razvila za analiziranje književnih prevodov, vendar so relevantni tudi za našo raziskavo. Na podlagi mikrostrukturne primerjave izvirnega diskurza in slovenskih podnapisov ugotavljamo, kolikokrat je bila izvirna profanost ohranjena in kolikokrat je prišlo do *premikov*,[5] ki jih razvrstimo v ustrezne kategorije. Pri analizi upoštevamo dejstvo, da podnaslavljanje predstavlja specifično obliko prevajanja, za katero veljajo določene prostorsko-časovne omejitve (gl. Karamitroglou 1997; prim. Zabukovec 2010). Kadar profanost ni ohranjena iz objektivnih razlogov,[6] to obravnavamo kot posebno kategorijo, v nasprotnem primeru pa kot cenzuro. Na koncu se dotaknemo tudi vprašanja potencialnih vplivov mikrostrukturnih premikov na makrostrukturno raven diskurza oz. na gledalčevo dojemanje posameznega filma.

---

[3] Cenzuro profanosti zasledimo celo v prevodih religioznih in kanoniziranih besedil. Erazem Rotterdamski (1466–1536) je npr. zapisal, da je pri prevajanju *Biblije* »spremenil, kar je rečeno preveč barbarsko« ([1518] 2010: 222), medtem ko klasicistični prevajalec Nicolas Perrot d'Ablancourt (1606–1664) navaja, da je pri prevajanju antičnega pisca Lukijana »skrajšal najbolj robate odlomke in olepšal določena mesta, ki so bila premalo zadržana« ([1654] 2010: 250), ter da se je na več mestih »namesto za to, kar je rekel avtor, odločil za to, kar bi bilo treba reči ali kar bi rekel sam« (prav tam: 251). Cenzura profanosti je nasploh najbolj značilna za obdobje klasicizma, ko prevajalci ne poskušajo »spoštljivo odkrivati, kaj dejansko piše v izvirniku, temveč suvereno določajo, kaj bi tam *moralo* pisati« (Movrin 2010: 105; izvirni poudarek).

[4] Dosedanje slovenske raziskave problematike podnaslovnega prevajanja profanosti ne presegajo ravni diplomskih nalog in večinoma obravnavajo en sam film.

[5] Premiki so najbolj splošno definirani kot »spremembe, ki se zgodijo oz. se lahko zgodijo pri procesu prevajanja« (Bakker, Koster in van Leuven-Zwart 2009: 269) oz. kot »vse, kar se zdi novo glede na izvirnik ali se ne pojavi, kjer bi lahko pričakovali, da se bo« (Popovič 1970; cit. po Bakker, Koster in van Leuven-Zwart 2009: 271).

[6] V to kategorijo smo poleg primerov profanosti, ki niso bili ohranjeni zaradi prostorsko-časovnih omejitev, uvrstili tudi primere, pri katerih profanost že v izvirnih podnapisih ni ohranjena, saj se prevajalci pogosto ravnajo po izvirnih podnapisih in ne po izgovorjenem diskurzu.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

1 Strategije za prevajanje profanosti

Tako za ohranjanje kot tudi za izogibanje profanosti v podnapisih obstajajo različne prevajalske strategije, ki jih bomo v nadaljevanju ponazorili s primeri iz obravnavanih filmov.[7]

0.1 Profanost je v podnapisih ohranjena

Profanost je lahko v podnapisih ohranjena na istem mestu kot v izvirniku in z isto besedno vrsto, npr.:

- Ah, **bullshit**! **Fuckin‘ bullshit**! → Ah, **sranje**! **Prekleto sranje**! (*Nedotakljivi* 72:21)
- You‘re an **asshole**. **God**. You are a champion **asshole**. You‘re a real blue-ribbon **fuck**! → **Prasec** si. **Mater**. Neverjeten **prasec** si. Vrhunski **kurec** si! (*Vremenar* 32:58)
- Oh, what the **hell** has he done now? → Kaj **hudiča** je naredil zdaj? (*Kaj ženske ljubijo* 28:21)

Uporaba profanosti je lahko kompenzirana tudi drugje kot v izvirniku, pri čemer je običajno uporabljena tudi druga besedna vrsta, npr.:

- Because you can‘t **fucking** find him! → Ker je ne najdeta, **hudiča**! (*Izvirni strah* 58:38)
- Will you **shut the fuck up** and listen to me?! → Bi že enkrat utihnila in me poslušala, **jebenti**? (*Pasje popoldne* 89:34)
- I’m gonna **fucking** kill you. → Ubil te bom, **prasica**! (*Veronica Guerin* 64:35)

0.2 Profanost v podnapisih ni ohranjena

Kadar profanost v podnapisih ni ohranjena, so se pri prevajanju zgodili premiki. Van Leuven-Zwartova (1990) premike razvršča v tri osrednje kategorije: *modulacije*, *modifikacije*, *mutacije*. V slednjo med drugim spadata podkategoriji *izpust* in *radikalna sprememba pomena*, ki ju bomo prevzeli tudi pri naši kategorizaciji. Prevodne rešitve, ki sicer ohranjajo pomen, vendar ne tudi izvirnega registra, bi spadale med *stilistične modulacije elementa registra*, mi pa bomo uporabili poenostavljeno oznako *modulacija registra*. Primere, pri katerih je izvirna jezikovna prvina zamenjana z zaimkom, van Leuven-Zwartova uvršča med *sintaktično-semantične modifikacije slovničnih kategorij*, vendar za našo raziskavo ta podkategorija ni relevantna kot celota, zato bomo uvedli poimenovanje *substitucija z zaimkom*. Posamezne kategorije premikov ponazarjamo s primeri v nadaljevanju.[8]

---

[7] Prvine profanosti v primerih je poudaril avtor prispevka. V okroglih oklepajih je naveden slovenski naslov filma in čas pojavitve podnapisa.

[8] Med izvirnimi in slovenskimi podnapisi so v oglatih oklepajih navedeni naši prevodni predlogi, pri katerih so upoštevane prostorsko-časovne omejitve.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

I. Izpust

- Sonny, what the **hell** are you doing? [Sonny, kaj **hudiča** počneš?] → Sonny, kaj počneš? (*Pasje popoldne* 12:53)
- Get your fat **ass** on this scale. [Spravi svojo debelo **rit** na tehtnico.] → Stopi na tehtnico! (*Bal smrti* 27:57)
- You stuck me with a **fucking** needle! [Pičil si me z **jebeno** injekcijo!] → Pičil si me z injekcijo. (*Mafijski blues* 17:03)

II. Radikalna sprememba pomena

- Like a **ho**? [Kot **cipa**?] → Kako? (*Borat* 35:18)
- **Goddamn** it, turn around! [**Prekleto**, obrni se!] → Pazi, obrni se. (*Cmok cmok, bang bang* 58:38)
- Marcuse, do I come into your bedroom, tell you how to **blow** your boyfriend? [Marcuse, hodim jaz v tvojo spalnico in te učim, kako ga **fafaj** svojemu fantu?] → Marcuse, hodim jaz v tvojo spalnico in ti pravim, kaj počni s svojim fantom? (*Poslednja noč* 21:07)

III. Modulacija registra

- **Fuck** that, man! [**Jebeš** to!] → Pa kaj še. (*Poslednja noč* 43:57)
- The furniture‘s for **shit**. [Pohištvo je v **kurcu**.] → Pohištvo je bolj slabo. (*Identiteta* 20:14)
- He sounds scared **shitless**. [Govori, kot da se bo **posral** od strahu.] → Govori, kot da se je podelal od strahu. (*Sestreljeni črni jastreb* 33:04)

IV. Substitucija z zaimkom

- You‘re not going with this **punk**. [S tem **mulcem** že ne boš šla.] → Ne boš šla z njim na valeto! (*Kaj ženske ljubijo* 39:47)
- I swear, the best thing I ever did was save that little **son of a bitch**. [Da sem rešil tega malega **pesjana**, je bilo najboljše, kar sem kdaj storil.] → To, da sem ga rešil, je bilo najboljše, kar sem storil v življenju. Prisežem. (*Poslednja noč* 73:03)
- OK, Billy, let‘s show this **asshole** we mean business. [Billy, pokaživa **kretenu**, da misliva resno.] → Billy, pokaživa mu, da misliva resno. (*Sence preteklosti* 23:04)

2 Analiza korpusa

Analizirali smo 20 filmov, ki spadajo v različne žanre (akcijski film, biografski film, drama, fantazijski film, komedija, kriminalka, triler, znanstvenofantastični film idr.) in so v Sloveniji izšli pri šestih različnih distributerjih. Rezultati analize so podani v spodnji preglednici.[9]

[9] Pri kategoriji *Profanost ohranjena* je v oglatih oklepajih navedeno, kolikokrat je profanost v slovenskih podnapisih dodana, pri kategoriji *Profanost ni ohranjena* pa je v oglatih oklepajih navedeno, kolikokrat na izvirnem mestu ni ohranjena, a je nato kompenzirana drugje. Kratica IZP označuje *izpust*, MR *modulacijo registra*, SZ *substitucijo z zaimkom* in RSP *radikalno spremembo pomena*. Izračuni v zadnjem stolpcu se nanašajo na vrednosti iz kategorije *Profanost ni ohranjena*.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

Preglednica 1: Rezultati analize podnaslavljanja profanosti.

Analiziran film	Profanost ohranjena	Profanost ni ohranjena				Cenzura/ objektivni razlogi
		IZP	MR	SZ	RSP	
25th Hour/ Poslednja noč	135 [2] (61,4 %)	85 (38,6 %)				73 (85,9 %)/ 12 (14,1 %)
		59	21	4	1	
A History of Violence/ Sence preteklosti	54 (51,4 %)	51 [1] (48,6 %)				49 (96,1 %)/ 2 (3,9 %)
		38	9	3	1	
Analyze That/ Mafijski blues	66 [3] (35,7 %)	119 [4] (64,3 %)				94 (79,0 %)/ 25 (21,0 %)
		113	5	0	1	
Analyze This/ Analiza pa taka	107 [2] (60,1 %)	71 [2] (39,9 %)				51 (71,8 %)/ 20 (28,2 %)
		49	19	2	1	
Anger Management/ Bes pod kontrolo	81 [10] (62,8 %)	48 [1] (37,2 %)				43 (89,6 %)/ 5 (10,4 %)
		21	22	2	3	
Black Hawk Down/ Sestreljeni črni jastreb	55 [1] (56,7 %)	42 (43,3 %)				37 (88,1 %)/ 5 (11,9 %)
		35	7	0	0	
Borat/ Borat	61 [2] (70,1 %)	26 (29,9 %)				25 (96,2 %)/ 1 (3,8 %)
		20	3	2	1	
Dog Day Afternoon/ Pasje popoldne	77 (63,1 %)	45 [1] (36,9 %)				35 (77,8 %)/ 10 (22,2 %)
		39	5	0	1	
Identity/ Identiteta	64 [1] (63,4 %)	37 (36,6 %)				29 (78,4 %)/ 8 (21,6 %)
		31	6	0	0	
Kiss Kiss Bang Bang/ Cmok cmok, bang bang	107 [2] (40,4 %)	158 [4] (59,6 %)				122 (77,2 %)/ 36 (22,8 %)
		127	18	4	9	
Monster's Ball/ Bal smrti	26 [1] (41,9 %)	36 (58,1 %)				33 (91,7 %)/ 3 (8,3 %)
		29	5	1	1	
Ocean's 13/ Oceanovih trinajst	18 [3] (38,3 %)	29 [1] (61,7 %)				26 (89,7 %)/ 3 (10,3 %)
		20	7	1	1	
Once Upon a Time in America/ Bilo je nekoč v Ameriki	77 [2] (58,3 %)	55 (41,7 %)				47 (85,5 %)/ 8 (14,5 %)
		42	11	0	2	
Primal Fear/ Izvirni strah	55 (39,3 %)	85 (60,7 %)				51 (60,0 %)/ 34 (40,0 %)
		59	19	2	5	
Rain Man/ Rain Man	28 [3] (47,5 %)	31 (52,5 %)				23 (74,2 %)/ 8 (25,8 %)
		14	16	0	1	
Signs/ Znamenja	14 (51,9 %)	13 (48,1 %)				13 (100 %)/ 0 (0 %)
		6	7	0	0	

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

The Untouchables/ Nedotakljivi	46 [6] (64,8 %)	25 (35,2 %)				19 (76,0 %)/ 6 (24,0 %)
		19	5	0	1	
The Weather Man/ Vremenar	102 [3] (90,3 %)	11 (9,7 %)				11 (100 %) 0 (0 %)
		4	7	0	0	
Veronica Guerin/ Veronica Guerin	65 [1] (54,2 %)	55 [2] (54,8 %)				49 (89,1 %)/ 6 (10,9 %)
		35	20	0	0	
What Women Want/ Kaj ženske ljubijo	27 [2] (31,4 %)	59 (68,6 %)				48 (81,4 %)/ 11 (18,6 %)
		36	20	1	2	
Skupaj: 2.346	**1.265 [44] (53,9 %)**	**1.081 [16] (46,1 %)**				**878 (81,2 %)/ 203 (18,8 %)**
		796	**232**	**22**	**31**	

V analiziranem korpusu smo zasledili 311 različnih angleških profanih izrazov oz. besednih zvez s skupno 2.346 pojavitvami. V 1.265 primerih (53,9 %) je profanost v podnapisih ohranjena, medtem ko v 1.081 primerih (46,1 %) nima slovenskih ustreznic.[10] Največji odstotek profanosti je ohranjen v filmu *Vremenar* (90,3 %), najmanjši pa v filmu *Kaj ženske ljubijo* (31,4 %). V sedmih filmih odstotek ohranjene profanosti obsega manj kot 50 %. Najpogostejša strategija za izogibanje profanosti je *izpust* (73,6 %), pogoste so tudi *modulacije registra* (21,5 %), medtem ko *radikalne spremembe pomena* (2,9 %) in *substitucije z zaimkom* (2,0 %) zasledimo precej redkeje. V 203 primerih (18,8 %) profanost ni bila ohranjena iz objektivnih razlogov, medtem ko v 878 primerih (81,2 %) lahko govorimo o cenzuri. V nadaljevanju navajamo glavne značilnosti strategij za ohranjanje in izogibanje profanosti v podnapisih.

2.1 Ohranjanje profanosti

Analiza je pokazala, da so najpogosteje rabljene prvine profanosti v slovenščino prevajane zelo raznoliko. Za izraz *fuck*, ki se izvirno pojavlja v vlogi glagola, samostalnika in medmeta ter je v podnapisih ohranjen v približno dveh tretjinah primerov, npr. zasledimo kar 28 različnih profanih prevodnih rešitev. Glagol *fuck* je večinoma preveden v *jebati*, nekajkrat so uporabljeni tudi glagoli *fukati*, *nategniti* in *porivati*, medtem ko se ostale prevodne rešitve pojavljajo le po enkrat. Kadar je izvirni izraz uporabljen kot samostalnik ali medmet, se prevod najpogosteje glasi *pizda*, nekajkrat pa so uporabljeni tudi izrazi *hudič*, *klinc*, *jebenti*, *sranje*, *prekleto*, *vrag*, *kurc*, *benti* in *pizdun*.[11] Za pridevnik *fucking*, ki je ohranjen v manj kot četrtini primerov, zasledimo 19 različnih prevodnih rešitev, med katerimi je najpogostejša *preklet*, več

[10] Glosar vseh analiziranih primerov profanosti in njihovih prevodnih rešitev ter seznami primerov profanosti v posameznem filmu so dostopni na spletnem naslovu: https://sites.google.com/site/jankotrupej/home/bibliografija/priloga-k-clanku-trupej-janko-2015-strategije-za-podnaslovno-prevajanje-profanosti-v-slovenscino-slavisticna-revija-63-1.

[11] V filmu *Cmok cmok, bang bang* se izraz *fuck* pojavi kar 68-krat, zato na koncu filma eden izmed protagonistov izjavi *For all of you good people in the Midwest, sorry we said „fuck" so much* (94:20). Ker je za ta izraz oz za. besedne zveze, v katerih se pojavi, uporabljenih kar 16 različnih prevodnih rešitev, se podnapis glasi: *[V]sem zadrtežem pa se oproščam, ker smo preklinjali.*

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

kot enkrat pa so uporabljeni tudi izrazi *jebeni*, *pofukan*, *zajeban*, *klinčev*, *hudičev*, *kurčev* in *zafukan*. Izraz *shit*, ki je ohranjen v dobri polovici primerov, se pojavlja kot samostalnik, pridevnik in glagol, v podnapisih pa zanj zasledimo 15 različnih profanih prevodnih rešitev, med katerimi so najpogostejše *sranje*, *drek*, *usran* in *srati*. Za besedno zvezo *son of a bitch*, ki je ohranjena v več kot treh četrtinah primerov, je uporabljenih 13 različnih profanih prevodnih rešitev; kadar ima vlogo samostalnika, je največkrat prevedena v *prasec* in *pesjan*, nekajkrat pa tudi v *pankrt*, *pasji sin* in *ušivec*, medtem ko se v primerih, ko ima vlogo medmeta, prevodni rešitvi glasita *prekleto* in *porkafiks*.

Raznolikost prevodnih rešitev je ravno tako nazorna pri izrazih, ki se v različnih filmih pojavijo le po enkrat. Izraz *cocksucker* je tako npr. preveden v *kurc*, *peder*, *pizdun* in *potuhnjenec*, izraz *dipshit* v *bizgec*, *kreten* in *teslo*, izraz *creep* v *bedak*, *capin* in *izmeček*, izraz *skank* v *fukača*, *lovača* in *kuzla*, izraz *jerk-off* v *butec*, *cepec* in *ušivec*, izraz *thug* pa v *baraba*, *malopridnež*, *nasilnež* in *surovež*. Včasih so različne prevodne rešitve uporabljene celo za izraze, ki se pojavljajo v istem filmu in v primerljivih kontekstih. Prevodi za izraz *eejit*, ki je trikrat uporabljen v filmu *Veronica Guerin*, se npr. glasijo *idiot*, *kreten* in *osel*. V istem filmu je izraz *fucker* preveden v *baraba* in *kreten*, medtem ko je isti angleški izraz v filmu *Pasje popoldne* preveden v *pizda* in *serator*.

Zasledili smo tudi nekaj primerov kalkiranja: v filmu *Identiteta* sta npr. besedni zvezi *holy shit* in *holy fuck* prevedeni v *sveto sranje*, izraz *shit* v filmu *Poslednja noč* je trikrat preveden v *šit*, besedna zveza *kick ass* v filmu *Sestreljeni črni jastreb* je prevedena v *zbrcat rit*, v filmu *Analiza pa taka* se prevod besedne zveze *piece of shit* glasi *kos dreka*, v filmu *Znamenja* pa je besedna zveza *douche bag* prevedena v *vreča gnoja*.[12] Po drugi strani pa so prevajalci pogosto uporabili slovenske fraze, ki v danem kontekstu predstavljajo ustrezen nadomestek za izvirne fraze, npr.:

- **For crying out loud**. You‘re missing important plot points. → **Zaboga**, zaplet boš zamudil. (*Bes pod kontrolo* 06:26)
- You are gonna tell your father or so help me God, I‘ll **kick the** ever-loving **shit out of** you. → Takoj povej očetu, če se nočeš **krvavo usekniti**. (*Mafijski blues* 67:02)
- Would you like a boobs—? Booth? → Bi se **parili** ... Bi separe? (*Bes pod kontrolo* 73:47)
- I think we‘re playing baseball in gym class today, so I can look forward to **sucking** hard in right field. → Mislim, da bomo danes igrali bejzbol. Komaj čakam. Spet bom **za en klinc** igral. (*Sence preteklosti* 07:45)
- You tell her to **put a sock in it** because I need to talk to you right now! → Naj **zapre gofljo**. Takoj moram govoriti s tabo. (*Bes pod kontrolo* 21:14)
- You been **breaking** my **balls** for an hour. → Eno uro sta mi **masirala jajca**. (*Mafijski blues* 34:38)
- **For the love of Mike**! This guy‘s your girl‘s best friend? → **Krščenduš**. Ta tip je najboljši prijatelj tvoje punce? (*Bes pod kontrolo* 38:04)

[12] Interference so v prevodih nasploh dokaj pogoste – zasledimo jih celo v prevodih mednarodnih pogodb (gl. Udovič, Žigon in Zlatnar Moe 2011: 276–77, 279–80, 285). Za oris nekaterih vplivov angleščine na slovenščino gl. razpravo Nade Šabec (2006: 712–15).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

Izjemoma je profanost v podnapisih intenzivirana oz. se pojavi, čeprav v izvirniku sploh ni uporabljena. V prvo kategorijo npr. spadata prevoda *C'mon, you **son of a bitch***. [*Pridi sem, ti **pesjan**!*] v *Pridi sem, **pseto hudičevo**!* (*Poslednja noč* 02:27) in *You **piece of shit**!* [*Ti **usranec**!*] v *Ti **pezde usrani**!* (*Bes pod kontrolo* 23:07). V slednjo kategorijo pa npr. spadata prevoda *Don't pull them down like ...* [*Ne potegni jih dol, kot ...*] v *Ne dol, kot da greš **srat***. (*Borat* 35:16) in *If you were a man, you would've done it now!* [*Če bi te bilo kaj v hlačah, bi to že storil.*] v *Če bi imel **jajca**, bi zdaj že opravil.* (*Nedotakljivi* 66:39). Vendar se to dogaja precej redko – v obravnavanem korpusu je takšnih le 1,88 % primerov.

2.2 Izogibanje profanosti

V analiziranem korpusu *izpust* predstavlja najpogostejše sredstvo za izogibanje profanosti. Večinoma gre za izpuste na ravni povedi, 17,6 % izpustov (140 od 796 primerov) pa je posledica izpuščanja celotnih povedi. Kadar je določena profana beseda ali besedna zveza izrečena večkrat zaporedoma, se v slovenskih podnapisih pogosto pojavi le enkrat; glavni antagonist v filmu *Veronica Guerin* protagonistko npr. v razmiku desetih sekund (61:17–61:27) petkrat ozmerja z izrazom *cunt*, in medtem ko je v izvirnih podnapisih ta izraz uporabljen ravno tolikokrat, se prevodna rešitev *prasica* v slovenskih podnapisih pojavi le, ko je izvirni izraz izrečen prvič. Kadar gre za tovrstno ponavljanje, izpusti za gledalce niso nujno moteči, česar pa ni mogoče trditi za izpuste več zaporednih povedi. To nazorno ponazori primer iz filma *Mafijski blues*, v katerem se policijski načelnik na poskus ropa v izvirniku odzove za naslednjimi besedami:

> *Are you **fucking** kidding me?* | [...] *We're gonna back these **fuckers** out of here.* | *What the **fuck**?* | [...] *They're lifting the **fucking** truck!* | ***Son of a bitch**!* | [...] *You have got to be **fucking** kidding me!* [*Ne me **jebat**!* | [...] *Te **pizdune** bomo zrinili ven.* | *Kaj za **hudiča**?* | [...] *Dvigujejo **kurčev** tovornjak!* | ***Pesjan**!* | [...] *Ne me **jebat**!*]

V podnapisih je profanost popolnoma cenzurirana: *To ni res!* | [...] *Dvigujejo kamion!* | [...] *To ni res!* (73:52). Trije od šestih podnapisov so v celoti izpuščeni – to neskladje med zvočnim zapisom in podnapisi utegne zmotiti gledalce.[13] Strategija izogibanja profanosti je jasno razvidna tudi pri delu dialoga iz filma *Izvirni strah*, ki se v izvirniku glasi ***Fuck** him.* / ***Fuck** him?/ **Fuck** you. [**Klinc** ga gleda. / **Klinc** ga gleda? / **Klinc** te gleda!]* in je preveden v ***Klinc** ga gleda. / Kaj?* / *Tudi tebe.* (84:50) – uporabljeni sta tako *radikalna sprememba pomena* kot *substitucija z zaimkom*.

V nekaterih primerih so prevajalci profane prvine izvirnika prevzeli, kar je povzročilo *modulacijo registra*. To se npr. zgodi pri izjavi *I should be in LA. Instead, I`m in the Honeymoon Haven Motel, **Bumblefuck**, Missouri, because you won`t go out when it rains.* iz filma *Rain Man*, ki je prevedena v *Moral bi biti v LA-ju, jaz pa sem v motelu v Bumblefucku v Missouriju, ker ti ne greš ven, kadar dežuje.* (49:35). Izraz *Bumblefuck* zaman iščemo v najpomembnejših slovarjih angleškega jezika, v prosto

[13] Podobne posege, ki niso posledica prostorsko-časovnih omejitev, npr. zasledimo v filmih *Bilo je nekoč v Ameriki* (108:53), *Cmok cmok, bag bang* (26:51) in *Sence preteklosti* (12:51 in 66:15).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

dostopnem slovarju *Wiktionary* pa je opredeljen kot »odročen in zaostal kraj«, zato bi denotativni pomen izvirnika npr. lahko ohranili z besedno zvezo *bogu za hrbtom*, medtem ko bi bila z izposojenko *vukojebina* ohranjena tudi vulgarnost izvirnega izraza. Na podoben primer naletimo v filmu *Bes pod kontrolo*: prevod za *Might I have your first name, Mr.* ***Head****? And tell me it isn't* ***Dick***. se glasi *Mi zaupate svoje ime, g. Head? Menda ni Dick.* (35:56). Dobesedni prevod besedne zveze *Dick Head* bi se sicer glasil *Kurčeva Glava*, a ker se podatkih Statističnega urada Republike Slovenije slednji izraz ne pojavlja kot priimek, bi se učinek izvirnika npr. lahko ohranil z uporabo besedne zveze *Pičkin Dim*, saj slednjo besedo v Sloveniji zasledimo tudi kot priimek.

Da prevajalci jezikovni ravni pogosto ne posvečajo posebne pozornosti, nakazujejo tudi primeri, ko je določena prvina profanosti uporabljena dvakrat v kratkem časovnem razmiku, a je prevedena različno. V filmu *Analiza pa taka* je npr. vzklik ***Shut the fuck up!*** pri istem govorcu in istem naslovniku najprej preveden nevtralno v *Utihni!* (6:29), nato pa v ***Zapri gobec****!* (8:15). V filmu *Poslednja noč* je izjava *Nobody here* ***gives a shit****.* prevedena v *Nikomur ni mar za naju.* (82:25), a ko ista oseba minuto in pol kasneje postavi vprašanje *You think my mother* ***gives a shit****?*, je uporabljena ekspresivna prevodna rešitev *Misliš, da to mojo mamo kaj* ***briga****?* (83:57). Še bolj nazoren je primer iz filma *Sence preteklosti*, kjer je vprašanje *How do you* ***fuck*** *that* ***up?*** najprej podnaslovljeno v *Kako si lahko* ***zajebal****?* (81:37), ob ponovitvi le štiri sekunde kasneje pa se prevod glasi *Kako ti je to uspelo?!* (81:41).[14]

Predvsem v filmih, kjer je profanost uporabljana precej pogosto, lahko premiki pri prevajanju povzročijo, da gledalci v ciljni kulturi določen prizor dojemajo drugače kot so ga gledalci v izvirni kulturi (za primere gl. Trupej 2014a: 44–46). Če do premikov prihaja na ravni celotnega filma, lahko to do neke mere spremeni karakterizacijo določenih oseb, medosebne odnose ipd.

3 Sklep

V prispevku smo ugotovili, da je bilo v podnapisih analiziranega korpusa filmov ohranjenih 53,9 % vseh primerov angleške profanosti. Sestavili smo seznam vseh uporabljenih slovenskih profanih prevodnih rešitev, ki nazorno pokaže, da je bila profanost prevajana zelo raznoliko in da so bili prevajalci celo v istem filmu pri prevajanju določene prvine profanosti pogosto nedosledni. Zasledili smo tudi nekaj primerov uporabe profanih besednih zvez, ki v slovenščini niso običajne oz. se sploh ne uporabljajo – v podnapisih je prišlo do kalkiranja. Glosar je potencialno uporaben tako za prevajalce angleških filmov kot za prevajalce iz angleščine v slovenščino nasploh, saj jim je lahko v pomoč pri iskanju ustreznih profanih prevodnih rešitev.

V 46,1 % primerov izvirna profanost ni imela slovenske ustreznice – v 8,7 % so k temu botrovali objektivni razlogi, medtem ko lahko pri 37,4 % govorimo o cenzuri. Identificirali smo štiri različne strategije za izogibanje profanosti: pri skoraj treh četrtinah primerov gre za *izpust*, pri dobri petini primerov je bila uporabljena *modulacija*

[14] Marija Zlatnar Moe (2005) ugotavlja, da se ponavljanja pogosto izgubijo tudi v književnih prevodih iz angleščine v slovenščino.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

registra, medtem ko je delež primerov, pri katerih sta bili uporabljeni *substitucija z zaimkom* ali *radikalna sprememba pomena* zanemarljiv, saj skupaj znaša manj kot 5 %. V nekaterih filmih je profanost ohranjena v tako majhni meri, da utegnejo slovenski gledalci določene razsežnosti teh filmov dojemati nekoliko drugače kot gledalci, ki poslušajo izvirni zvočni zapis. Zato lahko pričujoči prispevek morda predstavlja tudi spodbudo za razmislek o ustaljenih prevajalskih praksah.

Viri in literatura[15]

Analiza pa taka. Režija: Harold Ramis. 1999. Ljubljana: Con film, 2006. DVD.

Bal smrti. Režija: Marc Forster. 2001. Ljubljana: Creativa, 2004. DVD.

Bes pod kontrolo. Režija: Peter Segal. 2003. Ljubljana: Blitz film, 2003. DVD.

Bilo je nekoč v Ameriki. Režija: Sergio Leone. 1984. Ljubljana: JA-MI, 2003. DVD.

Borat. Režija: Larry Charles. 2006. Ljubljana: Con film, 2006. DVD.

Cmok cmok, bang bang. Režija: Shane Black. 2005. Ljubljana: JA-MI, 2006. DVD.

Kaj ženske ljubijo. Režija: Nancy Meyers. 2000. Ljubljana: Blitz film, 2002. DVD.

Mafijski blues. Režija: Harold Ramis. 2002. Ljubljana: Art vidis, 2003. DVD.

Identiteta. Režija: James Mangold. 2003. Ljubljana: Blitz film, 2006. DVD.

Izvirni strah. Režija: Gregory Hoblit. 1996. Ljubljana: Blitz film, 2007. DVD.

Oceanovih trinjast. Režija: Steven Soderbergh. 2007. Ljubljana: Con film, 2007. DVD.

Pasje popoldne. Režija: Sidney Lumet. 1975. Ljubljana: JA-MI, 2006. DVD.

Poslednja noč. Režija: Spike Lee. 2002. Zagreb: Con film, 2003. DVD.

Rain Man. Režija: Barry Levinson. 1988. Ljubljana: Con film, 2004. DVD.

Sence preteklosti. Režija: David Cronenberg. 2005. Ljubljana: JA-MI, 2006. DVD.

Sestreljeni črni jastreb. Režija: Ridley Scott. 2001. Ljubljana: Blitz film, 2002. DVD.

Nedotakljivi. Režija: Brian De Palma. 1987. Ljubljana: Karantanija cinemas, 2004. DVD.

Veronica Guerin. Režija: Joel Schumacher. 2003. Ljubljana: Con film, 2004. DVD.

Vremenar. Režija: Gore Verbinski. 2005. Ljubljana: Karantanija cinemas, 2006. DVD.

Znamenja. Režija: M. Night Shyamalan. 2002. Ljubljana: Con film, 2003. DVD.

Matthijs Bakker, Cees Koster in Kitty Van Leuven-Zwart, 2009: Shifts. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies (2nd Edition)*. Ur. M. Baker in G. Saldanha. London, New York: Routledge. 269–74.

Danica Čerče, 2012: (Ne)prevedljivost pogovornega jezika v delih Johna Steinbecka. *Slavistična revija* 60/2. 185–98.

[15] Pri večini filmov podatek o avtorju podnapisov ni naveden, zato tudi imen podpisanih prevajalcev ne navajamo.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

Nicolas Perrot D'ablancourt, 2010: Posvetilo k nezvesti lepotici. Prevod: David Movrin. *Fidus interpres = Zvest prevajalec: slike iz dveh tisočletij zgodovine prevajanja*. David Movrin. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU/Znanstvena založba FF (Zbirka Studia translatoria, 2). 247–53.

Katarina Fekonja, 2010: *Trainspotting: Primerjava prevodov preklinjanja v literarnem delu in filmskih podnapisih* (neobjavljeno diplomsko delo). Maribor: Filozofska fakulteta.

Miran Hladnik, 1983: *Trivialna literatura*. Ljubljana: DZS.

Geoffrey Hughes, 1998: *Swearing: A Social History of Foul Language, Oaths and Profanity in English*. London: Penguin.

Fotios Karamitroglou, 1997: A Proposed Set of Subtitling Standards in Europe. Na spletu.

David Movrin, 2010: *Fidus interpres = Zvest prevajalec: slike iz dveh tisočletij zgodovine prevajanja*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU/Znanstvena založba FF (Zbirka Studia translatoria, 2).

Bernard Nežmah, 1997: *Kletvice in psovke*. Ljubljana: Nova revija.

Tomaž Onič, 2003: Problematika prevajanja komičnega v dramskih besedilih, specifika iger Harolda Pinterja. *Vestnik* 37/1–2. 391–405.

Erazem Rotterdamski, 2010: Pismo o prevajanju Nove zaveze. Prevod: David Movrin. *Fidus interpres = Zvest prevajalec: slike iz dveh tisočletij zgodovine prevajanja*. David Movrin. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU/Znanstvena založba FF (Zbirka Studia translatoria, 2). 221–45.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2000. Na spletu.

Statistični urad Republike Slovenije, 2012: Baza rojstnih imen in priimkov. Na spletu.

Nada Šabec, 2006: Jezik, družba in kultura: slovenščina v stiku z angleščino / Language, Society and Culture: Slovene in Contact with English. *Slovensko jezikoslovje danes / Slovenian linguistics today* (*Slavistična revija* 54, posebna številka). Ur. A. Vidovič Muha. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 327–42, 703–18.

Janko Trupej, 2014a: Cenzura profanosti pri podnaslavljanju. *Znanstveno srečanje doktorskih študentov, Ljubljana, 6. december 2013* (Zbornik Študentske sekcije Slavističnega društva Slovenije, 1). Ur. M. Agrež. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije. 41–48.

--, 2014b: Prevajanje rasističnega diskurza o temnopoltih v slovenščino. *Primerjalna književnost* 37/3. 89–109.

Boštjan Udovič, Tanja Žigon in Marija Zlatnar Moe, 2011: Posebnosti prevajanja strokovnega jezika diplomacije: primer Dunajske konvencije o diplomatskih odnosih. *Slavistična revija* 59/3. 269–91.

Kitty van Leuven-Zwart, 1989: Translation and Original: Similarities and Dissimilarities, I. *Target* 1/2. 151–81.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2015_1_02.pdf | DOST. 25/04/24 12.44

--, 1990: Translation and Original: Similarities and Dissimilarities, II. *Target* 2/1. 69–95.

Ruth Wajnryb, 2005: *Expletive Deleted: A Good look at Bad Language*. New York: Free Press.

Wiktionary, 2014. Na spletu.

Dušanka Zabukovec, 2010: Na istem bregu. Na spletu.

Marija Zlatnar Moe, 2004: Ostrani, prosim, prste mi z vratu: Prevajalske norme v dramskih prevodih 20. stoletja. *Vestnik* 38/1–2. 207–27.

--, 2005: (Ne)ponavljanje blizu skupaj stoječih prvin v književnih prevodih. *Vestnik* 39/1–2. 187–204.

Summary

The article addresses the strategies for translating profanity in the Slovenian subtitles of twenty English-language films: *25th Hour*, *A History of Violence*, *Analyze That*, *Analyze This*, *Anger Management*, *Black Hawk Down*, *Borat*, *Dog Day Afternoon*, *Identity*, *Kiss Kiss Bang Bang*, *Monster's Ball*, *Ocean's 13*, *Once Upon a Time in America*, *Primal Fear*, *Rain Man*, *Signs*, *The Untouchables*, *The Weather Man*, *Veronica Guerin, What Women Want*. All examples of profanity in each film were examined: 311 separate examples of profanity were used, altogether 2,346 times. 53.9% of profane language was retained in the Slovenian subtitles, while in 46.1% of cases the profanity from the original discourse had no equivalent in the subtitles. The highest degree of retained profanity in a film was 90.3%, while the lowest was 31.4%. A glossary of all profane translations was made; it illustrates that diverse examples of Slovenian profanity were used for the majority of the most frequently used English elements of profanity and that sometimes particular examples of profanity were translated differently, even in the same film. Several times, profane English phrases were translated literally, with the result that they do not sound 'natural' in Slovenian. However, translators often replaced such profane phrases with characteristic Slovenian expressions that are used in similar contexts; a foreignizing effect was thus avoided in the subtitles. Translators were often inconsistent: particular profane expressions were retained sometimes and omitted other times in the same film—even when used only minutes or seconds apart. Four different strategies for avoiding profanity in subtitles were identified: the most frequently used strategy was *deletion* (73.6 %), followed by *modulation of register* (21.5 %), while *radical changes of meaning* (2.9 %) and *substitutions with a pronoun* (2 %) were less frequent. In the former category, 17.6 % of the profanity was deleted by deletion of whole sentences. Profanity was sometimes also lost in translation because translators failed to realise that certain English expressions were profane. In 18.8 % of the cases, profanity was not retained for objective reasons, while in 81.2 % (self)censorship occurred. In seven films, less than 50% of the profanity was retained in the subtitles. This may cause the Slovenian audience to perceive certain characters and the relationships between particular characters in a manner different from that of audiences watching the films without subtitles.